

N:o 74.

Ank. till Riksd. Kansli d. 3 Maj 1867, kl. 7 o. m.

Lag-Utskottets Utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring i 1 Kap. 1 § och 2 Kap. 1 § Rättegångs- balken.

Inom Andra Kammaren hafva tvänne motioner blifvit väckta, åsyftande begge förändrad sammansättning af Häradsrätt, och den ena jemväl ändring i afseende på tiden för Häradsrätts sammanträden.

I förra hänseendet äro de väckta förslagen väsendtligen skiljaktiga, i det att

Herr *O. F. Brunberg* (motion N:o 229) hemställer: „att, med utslutande nämndemännen, insätta i Häradsrätterna trenne juridiskt bildade ledamöter, den ene med skyldighet att ansvara för protokollsföringen, men alla tre med lika röst i beslutet“; hvaremot

Herr *A. W. Uhr* (motion N:o 244) framlagt följande förslag till förändrad lydelse af 1 Kap. 1 § Rättegångsbalken:

„Underrätt å landet är Häradsrätt. Der dömer Häradshöfding med tolf män, som i häradet bo och dertill valde äro. De tolf kallas Häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde i den eller de socknar, för hvilka ledigheten inträffat, val hållet å kommunalstämma. En hvar, som eger rösträtt å kommunalstämma, ege vid valet lika röst; men ej må annan till nämndeman väljas än den, som är välfrejdad och tjugufem år gammal, eger eller ock under åbo- eller nyttjanderätt innehar fastighet inom socknen eller socknarne samt

eger rösträtt å kommunalstämma; ej heller den, som innehar befattning i Rikets tjänst. Den som de flesta rösterna erhållit, vare såsom nämndeman ansedd. Uppstår tvist om valet, gifve Häradsrätten utslag deröfver och gånge det utslag i verkställighet, ändå att klagan i högre rätt föres. Den, som kallad varder att i Rätten sitta, vare pliktig att minst två år den tjänst förrätta, der han ej från orten flyttar, eller eljest gitter visa sådana hinder, att Rätten finner skäligt honom entlediga. Ej skall dock den, som är öfver sextio år gammal, emot sin vilja till nämndeman väljas; ej eller vare någon, som ur nämnden afgått, skyldig att låta sig åter inväljas förr, än ordningen å nyo till honom kommit, sedan de öfrige, som väljas kunna, för socknen nämndemän varit.“

I afseende åter på tiden för Häradsrätts sammanträden eller de lagtima tingens hållande, derom stadganden innefattas i 2 Kap. 1 § Rättegångs-balken och Kongl. Brevet den 13 Januari 1757, har Herr *Brunberg* i sin ofvanberörda motion föreslagit „lämplig ändring i dessa bestämmelser, så att Rättens sammanträden inträffade en dag i hvarje månad, med frihet för den rättssökande att dertill vederbörligen göra sin talan gällande och ankomme det sedan af domstolen att utsträcka tiden för dessa sammanträden ytterligare en eller flera dagar efter sig företeende behof i mohn af flera eller färre anmälda ärenden“; Och har Kammaren remitterat dessa motioner till Lag-Utskottet, som ansett deras sammanhang fordra, att öfver begge på en gång afgifves utlåtande.

Vidkommande först förslagen till förändrad sammansättning af Under-rätten å landet, får Utskottet — utan att uppehålla sig dervid, att Herr *Brunberg* icke egnat någon utredning åt frågan, huru de juridiskt bildade ledamöter af denna domstol, som enligt hans förslag skulle derstädes ersätta nämnden, borde aflönas; ett ämne som dock, i händelse hans mening godkännes, ovilkorligen måste samtidigt bli föremål för pröfning — uttala den åsigt, som man finner äfven Lag-komitéen och Lag-beredningen hafva omfattat, att, ehuru nuvarande organisation af underdomstolarne på landet icke i allmänhet är lämpligare för en väl ordnad lagskipning, än om Rätten bestode af flera lagfarne domare, denna domstolsinrättning likväl bör bibehållas med afseende dels å det stöd densamma eger i folkets förtroende och dels å de kostnader, hvilka uti ett i förhållande till folkmängden så vidsträckt land som vårt, skulle erfordras till att aflöna ett flerdubbelt antal lagfarne domare. Nuvarande domstolsinrättning har dessutom ett icke ringa värde såsom medel att hos folket underhålla kärleken för lag och rätt, då den gör menigheten sjelf delaktig i skipandet af fäderneslandets lagar; och svärligen skulle, derest nämndens plats intages af lagfarne män, Rätten kunna hafva samma tillgång till de upplysningar, som i mångfaldiga förekommande ämnen äro högst nödvändiga och endast kunna lemnas af personer, som med ortförhållandena äro nära förtrogne.

På dessa i korthet antydda skäl har Utskottet ansett Herr Brunbergs förstberörda förslag till förändrad domstolsorganisation å landet ej kunna förordas; hvaremot Herr Uhers motion syntes Utskottet förtjent af uppmärksamhet, i anseende till den oegentlighet, som bestämmelsen i 1 Kap. 1 § Rättegångsbalken, att nämnden skall bestå af „bönder“, numera företer. På sätt motionären erinrar, har nemligen lagstiftningen ej mindre i afseende å kommunala än i fråga om konstitutionela rättigheter utplånat all skilnad emellan stånd och klasser; och en enkel följd häraf synes vara, att, då uppdraget att vara nämndeman i sjelfva verket innebär ett förtroende, gifvet af kommunen, men icke en funktion, som har till ändamål att iakttaga ett visst klassintresse, icke blott rättigheten att välja utan äfven behörigheten att väljas till nämndeman bör utsträckas till så många, som lämpligen kunna deri få del; likasom det å andra sidan är billigt, att, der uppdraget företrädesvis betraktas såsom oneröst i anseende till dermed förenade resor och tidsspillan, detta besvär varder så jemnt som möjligt fördeladt. Motionären har föreslagit den bestämmelse såsom vilkor för valbarhet till nämndemans-befattning, att man skall ega eller ock under åbo- eller nyttjanderätt innehafva fast egendom — en bestämmelse, som, ganska nära motsvarande nu gällande vilkor att nämnden skall väljas bland „bönder“, Utskottet anser onödig och stridande mot nyss antydda grundsatser; hvadan Utskottet funnit sig böra söka någon annan kvalifikation, som, å ena sidan, dels innebure en borgen, att de, som utses att såsom ledamöter af Underrätterna delta i lagskipningen, äro aktade och sjelfständiga män, och dels vore egnad att hos allmänheten underhålla föreställningen om det anseende, denna förtroendebefattning bör medföra, samt, å den andra, förekomme att de, för hvilka uppdraget, i anseende till dermed förenade tidsupoffring och möjligen äfven kostnader för uppehälle längre tid å tingställena, kunde kännas alltför oneröst, nemligen de minst bemedlade, må blifva dermed betungade. Detta dubbla syftemål anser Utskottet kunna ernås genom antagande af samma vilkor för valbarhet till nämndemans-befattning, som numera äro gällande i fråga om valbarhet till riksdagsman i Andra Kammaren; hvarigenom också det deltagande i lagskipningen, som nämnden utöfvar, komme att framträda ännu tydligare såsom en motbild till den andel i lagstiftningen, folket eger utöfva. Beträffande rösträtten vid valet anser Utskottet att, då valet beror på personligt förtroende, bör ock personligheten blifva rätta grunden för röstberäkningen, helst i förevarande fall icke förefinnes enahanda anledning att frångå denna grund, som då fråga är om utseende i kommunen af en delegation med vidsträckt beskattningsrätt. I öfrigt kan, beträffande sättet för nämndens väljande, enär icke någon förändring i densammas antal är ifrågasatt, samma ordning som tillföre iakttagas.

I fråga åter om den tid, en hvar af de valbare må vara skyldig att för-
 rätta tjensten, har väl icke någon ändring i gällande bestämmelse nu blifvit
 föreslagen, och såsom regel torde derföre böra bibehållas, att nämndeman icke
 förr än efter två års tjenstgöring må afsäga sig befattningen; men enär näm-
 ndemanstjensten ej bör förblandas med vissa andra allmänna skyldigheter, som
 utgöras turvis, och till följd af den förändring i afseende på valbarhet, Utskot-
 tet föreslagit, det synes angeläget att åt valfriheten lemna större utrymme, än
 om, såsom nu är fallet, ordningen skulle gå hela socknen igenom, innan sam-
 ma person kunde åter väljas, har Utskottet trott sig böra föreslå, att den, som
 ur nämnden afgått, må kunna efter sex års förlopp ånyo inväljas, öfvertygadt
 som Utskottet är, att ingen i en landsort bosatt man skall finna det särdeles
 betungande att, om han af medborgares förtroende dertill kallas, efter så lång
 tids förlopp åter ikläda sig befattningen.

Det undantag beträffande valbarhet till nämndeman, som i Lag-komi-
 téens förslag till Rättegångsbalk fanns intaget, nemligen för personer, hvilka in-
 nehafva Konungens eller Rikets tjenst, och hvilket har sin anledning deri, att
 utöfvandet af den förra befattningen kunde råka i kollision med deras öfriga
 tjensteåligganden, har Utskottet lika med motionären ansett böra fastställas;
 hemställande Utskottet, med stöd af hvad nu anfördt blifvit.

att Riksdagen, med afslag å Herr Brunbergs i förevarande
 ämne framställda förslag, ville på det sätt bifalla Herr Uhers
 öförmälda motion, att Riksdagen för sin del beslutar, det
 1 Kap. 1 § Rättegångsbalken skall erhålla följande förän-
 drade lydelse:

“Underrätt å landet är Häradsrätt. Der dömer Häradshöfding med tolf män, som i häradet bo och dertill valde äro. De tolf kallas Häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde i den eller de socknar, för hvilka ledigheten inträffat, val hållet å kommunalstämma. Ej må annan dertill väljas än den, som enligt 19 § Riksdagsordningen är valbar till Riksdagens Andra Kammare; ej heller den, som innehar befattning i Konungens eller Rikets tjenst. Den, som de flesta rösterna erhållit, vare såsom nämndeman ansedd. En hvar, som eger rösträtt vid kommunalstämma, ege vid valet lika röst. Uppstår fråga om den valdes behörighet, eller om valet rätteligen skett, gifve Häradsrätten utslag deröfver, och gånge det utslag i verkställighet, ändå att klagan i högre Rätt föres. Den, som kallad var der att i Rätten sitta, på sätt nu sagdt är, vare pligtig att minst två år den tjenst förrätta, der han ej från orten flyt-

tar, eller eljest gitter visa sådana hinder, att Rätten pröfvar skäligt honom dessförinnan entlediga. Ej skall dock den, som öfver sextio år gammal är, emot sin vilja till nämndeman väljas; ej eller vare någon, som ur nämnden afgått, skyldig att förr, än sex år derefter, låta sig åter inväljas.“

Utskottet har jemväl tagit i öfvervägande, att, vid den nu ifrågasatta förändring af nämndemanna-befattningen, hvarigenom densamma, i stället att såsom hittills betraktas blott såsom en tryckande börda, borde komma att anses såsom ett hedrande om allmänt förtroende vittnande uppdrag, nämnden torde böra frikallas från de besvärande åligganden af mångfaldig art, hvarmed den hittills varit öfverhopad, och som mångenstädes gjort tjensten motbjudande. Enligt äldre författningar skola nämndemän biträda vid bro- och vägsyner, vid skattläggningar och skattevärderingar, vid besigtningar å ryttare- och soldattorp o. s. v. mestadels utan all ersättning; och genom Kongl. Instruktionerna för kronofogdar och länsmän den 10 November 1855 hafva desse kronobetjente blifvit berättigade att till sina tjensteåliggandens utförande påkalla medverkan af nämndemän icke allenast “vid utmätningar och andra allmänna förrättningar, deruti sådana skola deltaga“, utan ock “vid stämningar i brottmål jemte andra kommunikationer och kallelser, dem länsman har att utföra“. I alla händelser synes det olämpligt att personer, som ena dagen deltaga i utöfvandet af det vigtiga domarekallet, vid en annan tid nödgas biträda vid sådana befattningar, som dermed icke hafva någon gemenskap och tillika äro af så underordnad beskaffenhet som flera bland de nyss uppräknade ärendena; och Utskottet har fördenskull ansett sig böra tillstyrka,

att Riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och i hvilka fall nämndemän må kunna befrias från sådana särskilda, för närvarande dem åliggande bestyr, hvilka icke äro att anse såsom oskiljaktiga från deras egentliga befattning.

Beträffande slutligen Herr *Brunbergs* förslag, att Häradsrätterna måtte sammanträda en dag i hvarje månad, anser sig Utskottet endast böra erinra derom, att Rikets Ständer vid nästlidna riksdag i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t uttalat den åsigt, att en förändring i Häradsrätternas arbetsätt vore nödig i ändamål, bland annat, att större skyndsamhet i lagskipningen vunnnes och domstolarne blefve oftare tillgängliga, samt på grund deraf anhållit, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga nödiga åtgärder för att bereda och, så fort

ske kunde, för Riksdagen framlägga förslag till lagens ändrande i den af Rikets Ständer angifna syftning; och då den förändring, hvarom i förevarande motion ånyo är gjord framställning, icke synes lämpligen kunna åvägabringas utan i sammanhang med en mera omfattande reorganisation af ifrågavarande domstolars jurisdiktion och arbetssätt, torde vid nyssberörda förhållande

Herr Brunbergs motion ej heller i denna del nu böra till vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 Mars 1867.

På Utskottets vägnar:

Eric Sparre.

Reservationer:

af Herr *Myrtin* och Herr *Bovin*;

af Herr *Bälter Sven Ersson*: "Då erkänns måste att egandet af större eller mindre förmögenhet eller inkomster icke alltid, om ens någonsin, utgör en riktig mätare på egarens större eller mindre förmåga samt lämplighet för allmänna värf, så torde det ock vara klart att det förslag, som Lag-Utskottet nu framlägger till pröfning, i anmärkta delen icke innebär någon förbättring af gällande lag, som icke bestämmer något annat vilkor för valbarhet till nämndeman, i fråga om förmögenhet, än att den som väljes måste vara jordegare eller jordbrukare, och ett sådant lagstadgande, som det föreslagna, skulle åtminstone inom den ort jag representerar, der större delen af befolkningen har endast små jordlotter, och sannolikt inom flera andra, möjligen öfver hela Riket emottagas med motvilja och anses såsom ett tillbakagående i lagstiftningen. Jag vågar fördenskull hemställa, att icke några andra förmögenhetsqualifikationer för valbarhet till nämndeman måtte stadgas än sådana, som i nu gällande kommunalförfattningar finnas stadgade för valbarhet till ledamot i kommunalstyrelser.

Utskottet synes mig kunnat hafva skäligen anledning att, med detsamma som det velat göra nämndemännen jemförliga med riksdagsmännen i ena afseendet, äfven göra det, såsom inom Utskottet varit ifrågasatt, i afseende på deras väljande för viss tid, t. ex. fyra eller sex år (med för den valde alltid förbehållen rätt att, såsom nu, afsäga sig förtroendet efter två års tjenstgöring), hvilket skulle hafva till följd, å ena sidan, att de Häradsrättens ledamöter, som för sådant kall äro mindre lämplige, kanske rent af oduglige, men ändå icke afsätlige, kunde blifva entledigade på ett mera behagligt sätt än för sådana nu måste vara händelsen, och å andra sidan, att de duglige ledamöternes återväljande vore för dem ett förtroendevotum.“

af Herr *Ribbing*, som instämde i de resultat, till hvilka Herr *Bälter Scen Ersson* i sin reservation kommit.